

พระสงฆ์ในชนบทภาคอีสาน กับการพัฒนาตามหลักการพึ่งตนเอง

นายพินิจ ลาภธนานนท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2527

ISBN 954-564-556-7

I1664431

009242

The Monks in the Northeast and the Development of
the People's Self-reliance in Rural Communities.

Mr. Pinit Lapthananon

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement
for the Degree of Master of Arts
Department of Sociology and Anthropology
Graduate School
Chulalongkorn University
1984

ISBN 974-564-556-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พระสงฆ์ในชนบทภาคอีสาน กับการพัฒนาตามหลักการพึ่งตนเอง
โดย นายพินิจ ลาภธนานนท์
ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์
รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ (ที่ปรึกษาร่วม)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

Dr. Prapich Suwanak
..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประคิษฐ์ บุณาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

Dr. Preecha Kwinthanth
..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุ้มทรัพย์)

Dr. Amara Pongsathorn
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

Dr. Somboon Sukthasarn
..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ)

William J. Klausner
..... กรรมการ
(Mr. William J. Klausner)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์
ชื่อนิสิต

ภาควิชา
อาจารย์ที่ปรึกษา

ปีการศึกษา

พระสงฆ์ในชนบทภาคอีสาน กับการพัฒนาตามหลักการพึ่งตนเอง
นายพินิจ ลากธนานนท์

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์
รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ (ที่ปรึกษาร่วม)

2527

บทคัดย่อ

การพัฒนาชนบทของไทยเท่าที่ผ่านมา รัฐบาลเป็นแกนกลางสำคัญในการวางแผนพัฒนา โดยเป็นผู้กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาจากส่วนกลาง และมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ คือข้าราชการ เป็นผู้นำไปดำเนินการ และยิ่งไปกว่านั้นแผนงานและโครงการที่เสนอให้ดำเนินการมักเป็นการเสนอให้สอดคล้องกับนโยบายและแนวทางของรัฐบาลเป็นสำคัญ โดยขาดความสนใจถึงข้อเท็จจริงว่าแผนงานหรือโครงการต่าง ๆ ที่ได้นำไปเสนอให้ชาวชนบทพัฒนาจะสอดคล้องกับความต้องการและเหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทเพียงไร ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่แผนพัฒนาชนบทของรัฐบาลแต่ละยุคสมัยที่ผ่านมาได้ส่งผลให้ชาวชนบทไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับชาวชนบทในภาคอีสาน

ต่อประเด็นปัญหาเหล่านี้ บรรดาคณาธิการทางการพัฒนาทั้งหลาย ได้เสนอให้แก้ไขนโยบายพัฒนาชนบทด้วยการมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบท โดยประกาศใช้แผนพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจน แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทด้วยการผ่านสื่อการพัฒนาอื่น ๆ ที่มีใช้เจ้าหน้าที่ของรัฐว่าจะประสบผลสำเร็จเพียงไร ซึ่งจากการทบทวนบทบาทของผู้นำชุมชนต่าง ๆ เห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทน่าสนใจ อาจจะสามารถเป็นสื่อการพัฒนาให้ชาวชนบทสามารถเข้าร่วมกันพัฒนาตนเอง หรือร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของชุมชน เพื่อให้ทั้งตนเองและชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ไม่ต้องรอรับการช่วยเหลือสงเคราะห์จากรัฐบาลดังเช่นที่ผ่านมา แต่ด้วยความไม่แน่ใจในข้อสันนิษฐานดังกล่าว จึงต้องการจะศึกษาถึงบทบาทของพระสงฆ์ในภาคอีสานว่า จะสามารถช่วยพัฒนาให้ชาวชนบทอีสานพึ่งตนเองได้จริงเพียงไร

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ช่วงคือ

ช่วงแรก เป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น โดยการออกไปสัมภาษณ์และสังเกตการณ์บทบาทการพัฒนาของพระสงฆ์จากตัวอย่างที่คัดเลือกไว้ 38 รูป ในพื้นที่ 9 จังหวัด ได้พบข้อสรุปที่น่าสนใจซึ่งสามารถจำแนกบทบาทการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ได้เป็น 4 ลักษณะด้วยกัน คือ

- (1) บทบาทการพัฒนาแบบสงเคราะห์พัฒนา
- (2) บทบาทการพัฒนาที่พระสงฆ์เป็นผู้นำ
- (3) บทบาทการพัฒนาที่พระสงฆ์เป็นผู้ประสานงาน
- (4) บทบาทการพัฒนาที่พระสงฆ์เป็นพี่เลี้ยงประชาชน

ช่วงหลัง เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี โดยการเข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในชีวิตความเป็นอยู่และสถานการณ์การพัฒนาชนบทในชุมชนที่มีพระสงฆ์นักพัฒนาในบทบาทการพัฒนาที่แตกต่างกันทั้ง 4 ลักษณะดังกล่าว โดยได้คัดเลือกมาประเภทละ 1 รูปแล้วเข้าไปศึกษาสังเกตรายละเอียดข้อมูลพื้นฐาน และพฤติกรรมการพัฒนาชนบททั้งของผู้นำการพัฒนาและผู้รับการพัฒนา

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองช่วง ได้พบว่าลักษณะกิจกรรมการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในภาคอีสาน มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การแก้ไขความทุกข์ยากของชาวชนบท แต่การดำเนินโครงการของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ยังขาดการส่งเสริมการพึ่งตนเองของชาวชนบท โดยมีอุปสรรคสำคัญคือ พระสงฆ์ส่วนใหญ่แสดงบทบาทในฐานะเป็นผู้นำการพัฒนา ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองน้อยมาก

นอกจากนี้ยังได้ทราบว่าถ้าจะพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชาวชนบทภาคอีสานในปัจจุบันได้ แนวทางที่เหมาะสมที่สุด คือ การสร้างเสริมให้ชาวชนบทภาคอีสานสามารถพึ่งตนเองทางการพัฒนาได้ ซึ่งในขั้นแรกควรจะช่วยกันพัฒนาศักยภาพของชาวชนบท ด้วยการพัฒนาจิตสำนึกทางการพัฒนาตนเอง พร้อมทั้งการให้ข่าวสารความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้าใจในหลักการพัฒนาแก่ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์ รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาที่จะสนับสนุนพฤติกรรมมีส่วนร่วมของชาวบ้านในทุกขั้นตอน ตลอดจนการให้ความสนับสนุนด้านทรัพยากรที่จำเป็นต่อการพัฒนา แต่จะต้องเป็นการสะท้อนขึ้นมาจากชาวบ้านส่วนใหญ่ มิใช่มาจากผู้นำบางคน หรือเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เป็นผู้ตัดสินใจ

ดังนั้นการทำงานพัฒนาชนบทของพระสงฆ์จึงไม่อาจจะดำเนินการอย่างอิสระได้ ควรจะประสานงานกับหน่วยงานของรัฐบาล องค์กรเอกชน และผู้นำชุมชน ควรจะหันมาปรึกษาหารือกัน เพื่อหาหนทางที่จะผสมผสานการทำงานร่วมกัน มิให้เกิดสภาพการทำงานที่ขัดแย้งกัน หรือทำไปคนละทิศละทาง จนกระทั่งชาวชนบทไม่ทราบว่าควรจะต้องแสดงบทบาทอย่างไร และที่สำคัญยิ่งคือทุกๆ ฝ่ายควรจะเข้าไปส่งเสริมการพัฒนาโดยการฝึกฝนและผลักดันการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองของชาวชนบทให้มากขึ้น ซึ่งในเบื้องต้นนั้น ทุกฝ่ายจะต้องยอมรับมาทบทวนบทบาทของตนเองให้ชัดเจนเสียก่อนว่า การทำงานที่ผ่านมาได้ช่วยส่งเสริมการพึ่งตนเองของชาวชนบทเพียงไร ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญอยู่ที่ไหน และควรจะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร กล่าวโดยสรุปก็คือทุก ๆ ฝ่ายควรจะหันมาพัฒนาตนเองให้พร้อมต่อการเป็นสื่อการพัฒนาที่ดีเสียก่อนที่จะออกไปพัฒนาชาวชนบท มิเช่นนั้นจะยิ่งเป็นการสร้างปัญหาให้แก่ชาวชนบทอย่างทับทวีคูณยิ่งขึ้นไปอีก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title The Monks in the Northeast and the Development of
 the People's Self-reliance in Rural Communities.

Name Pinit Lapthananon

Department Sociology and Anthropology

Thesis Advisor Amara Pongsapich, Ph.D.
 Somboon Suksamran, Ph.D.

Academic Year 1984

Abstract

Rural Development of Thailand is characterized by the centralized role of the Government in development planning in the identification of the policies and development strategies which are implemented by the government officials. Moreover, the main criteria in the programmes and projects proposals are primarily based on whether such proposals are consistent with the policies of the Government while often lacking in the consideration on whether these programmes and projects are consistent with the people's needs and appropriate in view of the development goal to improve the quality of life of the people in the rural areas in terms of promoting self-reliance at the individual and community levels. It is therefore hardly surprising that the rural development policies of the Government have hitherto met with very little success. In contrast, the development pursuits carried out by the Government has created a situation where the people are becoming more dependent on external assistance, particularly the rural people in the Northeastern Region.

In this context, the academics of various disciplinary backgrounds have proposed the concept of rural development which aim primarily at improving the quality of life of the people. This new conceptual approach took the form of " Rural Development Plan for Poverty Areas." This led to the focal point of interest of this study

which is the improvement of the quality of life of the people through development agents other than those in the official channels . A review of the role of the leadership in the various communities studied highlighted the significant role of the monks as change agents leading to self-reliance development of the rural people. Self-reliance here refers to a condition in which the rural people meaningfully participate in solving the problems both for their individual and for the collective benefit of the community rather than wait for the assistance of the Government. However, this perceived role of the monks needs to be validated. It is therefore the objective of this study to assess the extent to which these contributions of the monks in the Northeast actually led to the creation of self-reliance of the rural people.

The study is carried out in two phases:

The first phase include the field surveys to collect primary data on the role of 38 monks in development activities in 9 provinces. The roles of these monks can be classified into 4 categories:

- (1) The monks act as social workers;
- (2) The monks assume the leadership roles;
- (3) The monks act as the co-ordinators of the development activities;
- (4) The monks assume only the advisory roles;

One example from each category mentioned is selected for case studies in the second phase of the study using participant observation and in-depth interview techniques. Baseline information of the communities selected were studied as well as the roles of the monks and the villagers in development activities.

Results from both phases of the study pointed out to a uniformity of goals in the development activities of the monks, that is, to allieviate the social and economic problems of the people. However, the activities of the monks rarely led to the creation of self-reliance of the rural people. The main obstacle is the

leadership role assumed by the monks which acted as barrier to the active participation of the people.

According to the findings of this study, self-reliance development is seen as the most appropriate means in the pursuit of development and in solving the problems of the rural people. This involves primarily the development of the potential of the people through a process of conscientization to create an awareness of the needs to be self-reliant. Among other things which are seen as essential are the effective transfer of correct understanding of development concepts to the people, to the community leaders and monks. The encouragement of activities which lead to meaningful participation of the people in all stages of community development activities, and other support in terms of resource allocation are also necessary. It is essential that these needs be voiced from the people themselves and not from community leaders or others agencies.

Hitherto, the diversity of the roles played by the various institutions at the grassroot level create confusion as to the roles they themselves should undertake. To overcome this problem, rather than carrying out development tasks in an ad hoc manner, all parties involved in the development of the Northeast i.e., the Government, the NGOs, the monks etc., should cooperate in the pursuit of the mutual goal in order to avoid the conflict as well as the danger of going about their tasks in completely different directions. Moreover, the institutions involved in development should all encourage people's participation. At the initial stage, the various agencies should review and clarify their own roles and their past performances in terms of the contributions to the promotion of self-reliance of the people, the problems and obstacles confronted and the ways of overcoming those obstacles. In short, the various development agencies should first develop their own qualities and potential as effective change agents before commencing their development tasks. Without this, rather than alleviating the problems of the people in the rural areas, rural development pursuits would only lead to the aggravation of those problems.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เห็นว่าต้องใช้เวลาและเงินทุนจำนวนมากในการศึกษารวบรวมข้อมูล แต่ก็ได้รับความอุปการะช่วยเหลือจากหลาย ๆ ฝ่าย จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อย เป็นรูปเล่มออกมาได้ ทั้งนี้บุคคลที่มีส่วนส่งเสริมอย่างสำคัญ คือ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ และ ดร.สมบูรณ์ สุขสำราญ ทั้งสองท่านเป็นผู้ให้คำปรึกษาหารือและคอยแนะนำ รวมทั้งช่วยแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะที่ได้รับรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการตรวจและแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้ง ดร.ปรีชา กุวินทร์พันธุ์ และ Mr. William J. Klausner ซึ่งนอกจากจะเป็นประธานกรรมการและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว ยังเป็นผู้ให้คำแนะนำในหลาย ๆ ด้าน ตลอดจนให้กำลังใจอยู่เสมอ ผู้ศึกษารูสึกทราบบ้างในความกรุณาของอาจารย์ทั้งสี่ท่าน และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

นอกจากนี้บุคคลที่มีส่วนช่วยผลักดันให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดีอีก 2 ท่าน คือ ดร.วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์ และคุณอรพรรณ ณ บางช้าง ซึ่งนอกจากจะคอยให้กำลังใจแล้ว ยังให้ความสนับสนุนด้านข้อมูลและการจัดพิมพ์มาโดยตลอด

ในโอกาสเดียวกันนี้ขอขอบคุณมหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ให้การสนับสนุนในด้านเงินทุนวิจัยและการจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ และต้องขอขอบคุณ ดร.สุภาภักดิ์ จันทวานิช, อาจารย์สุริชัย หวันแก้ว, คุณรุศิมา คุณศิริานนท์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่หลายท่านของคณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา ชมรมครูที่ลธรรมแห่งประเทศไทยและมูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนา และกรรมการศาสนา ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในวิธีการศึกษาและข้อมูลสนับสนุนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

และที่สำคัญยิ่ง ต้องขออภัยการขอบคุณพระสังฆพัฒนาทั้ง 38 รูปที่ได้ให้ความกรุณาสละเวลาให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำงานพัฒนาชนบทในชุมชนของท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องขอขอบคุณเป็นพิเศษคือ พระครูญาณวิสุทธิคุณ วัดป่าศรีสุธาทิพย์, พระอ่าง ปัญญาโร วัดทุ่งสว่าง พระสนอง ธัมมธโร วัดบ้านเป่า และพระอ่ำคา ปัญญาโร วัดสว่างเลิงแสง ตลอดจนต้องขอขอบคุณผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านหนองเม็ก ค.หนองเม็ก อ.หนองหาน จ.อุดรธานี, ผู้ใหญ่บ้าน

(นายสมาน เข่าจันทิก) และชาวบ้านน้อยทุ่งสว่าง ต.หินดาด อ.คานชนบท จ.นครราชสีมา, ผู้ใหญ่บ้าน (นายกาสิ มีแสง) ชาวบ้านเป่า และเจ้าหน้าที่ตชด.ทุกท่านที่ปฏิบัติงานอยู่ในบ้านเป่า ต.เหล่าเสือโก้ก อ.เมือง จ.อุบลราชธานี, ผู้ใหญ่บ้าน (นายเตียง เข้มยา) และชาวบ้านเลิงแสง ต.กุคขอนแก่น อ.ภูเวียง จ.ขอนแก่น นับว่าทุก ๆ ท่านเป็นผู้ที่มีผลโดยตรงต่อความสำเร็จของการศึกษาครั้งนี้ ถ้าหากไม่ได้รับความกรุณาและเอ็นดูรักใคร่จากทุกท่านงานศึกษาวิจัยครั้งนี้คงจะไม่สามารถศึกษาวิเคราะห์จนสำเร็จสมบูรณ์ออกมาได้ดังที่คาดหวังไว้เช่นนี้

พินิจ ลาภชนานนท์

10 เมษายน 2528

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 5-1	ภูมิลาเนาเดิมของพระสังฆพัฒนา 86
ตารางที่ 5-2	เหตุผลที่พระสังฆพัฒนาจากที่ต่าง ๆ เข้ามาจำพรรษาในวัดนี้.. 87
ตารางที่ 6-1	การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสังฆพัฒนา จำแนกตามแบบ แผนการดำเนินกิจกรรม 120
ตารางที่ 7-1	สรุปเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ภาคีสถาน ในลักษณะต่าง ๆ 207

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพ

		หน้า
แผนภาพที่ 3-1	แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมต่อชนบทไทย	58
แผนภาพที่ 6-1	ความเข้าใจในปัญหาและงานพัฒนาชนบทของประชาชน	113
แผนภาพที่ 6-2	ความต้องการในข่าวสารความรู้และวิทยาการสมัยใหม่ของชนบท อีสาน	116
แผนภาพที่ 6-3	การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานสังคพัฒนา	118
แผนภาพที่ 7-1	วัฏจักรการทำงานเกษตรของชาวบ้านในหมู่บ้านนอยทุ่งสว่าง	162

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 1-1 การกระจายตัวของตัวอย่างที่ศึกษา	10
แผนที่ 7-1 วัดป่าศรีสุธาทิพย์ บ้านหนองเม็ก ต.หนองเม็ก อ.หนองหาน จ.อุดรธานี	133
แผนที่ 7-2 สภาพการตั้งบ้านเรือนในบ้านน้อยทุ่งสว่าง ต.หินลาด อ.คานชนบท จ.นครราชสีมา	150
แผนที่ 7-3 การแบ่งคุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านเป่า	172
แผนที่ 7-4 บ้านเป่าและหมู่บ้านใกล้เคียง	177
แผนที่ 7-5 บ้านเลิงแสง หมู่ที่ 9 ต.กุดขอนแก่น อ.ภูเวียง จ.ขอนแก่น ...	190

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ช
กิตติกรรมประกาศ	ญ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ฐ
สารบัญแผนที่	ท

บทที่

1	บทนำ	1
	1. ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	1
	2. วัตถุประสงค์ สมมติฐาน และขอบเขตการศึกษา	5
2	นิยามและแนวความคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์	22
	1. นิยามศัพท์สำคัญ	22
	2. แนวความคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์	23
3	ภูมิหลังและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทของไทย	36
	1. อิทธิพลของแนวความคิดการพัฒนาแบบตะวันตก	36
	2. นโยบายการพัฒนาชนบทในประเทศไทย	41
	3. แนวทางการพัฒนาชนบทที่เหมาะสมกับประเทศไทย	57
4	พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท	61
	1. พุทธศาสนากับสังคมไทย	61
	2. พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบท	67
	3. แนวทางของงานสงฆ์พัฒนาที่เหมาะสม	70
5	บทบาทการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในภาคอีสาน	78
	1. ปัญหาพื้นฐานของชาวชนบทภาคอีสาน	78
	2. ทักษะต่อการทำงานพัฒนาชนบทที่ผ่านมาของพระสงฆ์ในภาคอีสาน	81
	3. บทบาทการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในภาคอีสาน : ผลการศึกษาข้อมูลภาค สนาม	85

สารบัญ

หน้า

บทที่		หน้า
6	ศักยภาพทางการพัฒนาของพระสงฆ์และประชาชนในภาคอีสาน : พิจารณาจาก ปรัชญาการพัฒนาโดยการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมของประชาชน	108
	1. ศักยภาพทางการพัฒนาของพระสงฆ์ในภาคอีสาน	108
	2. หักันคติของพระสังฆพัฒนาต่อศักยภาพและพฤติกรรมการพัฒนาชนบทของ ประชาชน	112
	3. ประเมินผลการทำงานสังฆพัฒนาในชนบทอีสาน	124
	4. สรุปผลการศึกษาข้อมูลภาคสนามเบื้องต้น	126
7	การศึกษาเฉพาะกรณี	131
	1. พระครูญาณวิสุทธิคุณ : พระสังฆพัฒนาแบบสงเคราะห์พัฒนา	132
	2. พระอาจารย์ ปัญญาธโร : พระสงฆ์ผู้นำการพัฒนา	149
	3. พระสนอง อัมมธโร : พระสงฆ์ผู้ประสานงานพัฒนาชนบท	164
	4. พระอำคา ปัญญาวิโร : พระสังฆพัฒนาที่เลี้ยงสนับสนุนการพัฒนาชนบท ..	186
	5. สรุปเปรียบเทียบบทบาทการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในลักษณะต่าง ๆ ...	206
8	สรุปและข้อเสนอแนะ	209
	1. สรุปผลการศึกษา	209
	2. ข้อเสนอแนะ	216
	บรรณานุกรม	220
	ภาคผนวก ตารางและแผนภาพสรุปข้อมูลภาคสนามในการศึกษาช่วงแรก	229
	ประวัติผู้เขียน	247